

Társadalmi összefogás a nagykanizsai Romlottvár feltárására

Az évszázadokkal korábbi történelem betemetett romjait mindig titokzatosság lengi körül, főleg a gyermekemberek fantáziáját ragadja meg. Amit a szem nem láthat, a dokumentumok föl nem tártak, azt a képzelet veszi birtokába, s mindez rendszeresen kiegészül a színhagyomány formájában fennmaradt történetekkel – amelyek zömmel ugyancsak a fantázia szüleményei.

A helyi történet a következő: „Kucsuk Hasszán basa... kelet minden pompájával ellátva építette föl szentgyörgyvári kéjlakát, hova a legszebb, elrablott, néha pénzen kicsikart, kanizsai és környéki lányokat, asszonyokat gyűjtötte háremébe. A felháborodott vidéki nép egy napon meglepte a kéjlakot, felégette és az összes magyar nőt kiszabadította. Mikor Kucsuk basa Kanizsáról mit sem sejtve, szokásos kirándulásra Szentgyörgyvárra érkezett és legyilkolt háremőreit meglátta, holtan fordult le a lováról.” (Barbarits Lajos: Nagykanizsa című monográfiájából.)

Milyen volt a váracska fél emberöltővel ezelőtt? A hajdani kis téglavárat mintegy 20 méter széles, 5–8 méter mély árok veszi körül. A beerdősült terület bokrai mögül előbukkanó falmaradványok helyenként még számottevő magasságúak, egy helyütt le lehetett bújni a boltozatos pincébe. A korábbi évszázadokban is bontották a falakat és hordták a téglát, de méreteiben az 1950–1960-as évek garázdaságai minden eddigin túltettek. A hatóságoknak nem tűnt fel, hogy teljes falrészeket lebontanak, és helyenként az alapokat is fölszedik. Az oldalfalak elbontása nyomán beszakadt a pince boltozatos mennyezete. Sok tízezer téglát vittek el a felrobbantott vastag falakból. A legnagyobb károsodás az öregtornyot érte, amelyből csupán a törmelékkel kitöltött falhely maradt meg. Vigasztalódhatnánk azzal, hogy más magyar várak is hasonló sorsra jutottak, de ez a rombolási ösztön ma is él.

Mit tudunk meg a dokumentumokból? Az utóbbi időben feltárt okleveles adatok közlik Giulio Turco hadmérnök 1569-ben készített vár-alaprajzát, Mátyás királynak a bajai Both család számára kiadott várépítési engedélyét 1481-ből, s a vár alatti 3 halastó létét (a gátak még mindig jó állapotban vannak!).

Bár két ízben is megpróbálkoztak a vár részleges feltárásával, de akadályozta a munkálatokat a terjedelmes várárok, amin nem lehetett átszállítani szokásos módon a kiásott törmeléket. A vár teljes feltárásához az alkalmat az 1990-es esztendő-közeledése hozta: ami Kanizsa vára török uralom alóli felszabadulásának 300., Mátyás király halálának pedig 500. évfordulója. Ennek az ünnepi évnek az előkészítését az 1987 végén alakult Nagykanizsai Történelmi Emlékbizottság vállalta. Programjában múzeumi történelmi évfordulós kiállítás, vármetszet-naptár kiadása, új történelmi monográfia és Kanizsa vár ásatási anyagának könyv formájában való megjelentetése szerepelt, továbbá vetélkedők, ünnepi ülésszak, zenemű készíttetése, érme-kiadás, emlékeztető építése – a ma már feltárhatatlan – kanizsai nagy vár területén stb., de közöttük legnagyobb szabású munka a Nagykanizsa központjától mintegy 5 km-re lévő Romlottvár (Szentgyörgyvár) teljes feltárása.

A nehézség nem csupán a munka méreteiből adódott, hanem abból a két évre adott 700 ezer Ft-os keretből, amely zömmel a Városi Tanács jó szándékú támogatásából származott, hiszen már a feltárás előkalkulációja is néhány milliót tett ki. Megoldás csak a társadalmi összefogás lehetett. Leginkább a vállalatok városszerető vezetőinek a támogatására, azok kedvezményes gépeire, a tanulóifjúság, a katonaság és a határőrség jó hozzáállására, valamint a kanizsai patrióták segítségére és lelkesedésére számítottunk.

1988 az előkészítés éve volt. Megépült a törmelékkel megalapozott, nagy teherbírású feljárati út a várárkon keresztül, zömmel a tanulók és a katonaság lapátos-talicskás munkájával. A helyi erdészet közben kivágta a beerdősült vár fát, kivéve a várárkot, ahonnan csak az akácokat vágták ki, mert azok a középkorban nem léteztek még Magyarországon.

1989 júliusában megkezdődött a tényleges ásatási munka. Egy nagy teljesítményű markológép és két tehergépkocsi 12 napon keresztül ásta és szállította a helyenként 3 méter vastag törmeléket, hogy a kézi szerszámokkal hozzáférhessünk a padlószint körüli leletekhez. Bár fizetett munkások is dolgoztak, a hetente egymást váltó régésztaborozókra nagyon jelentős feladat hárult. Ezek a gimnazista, szakmunkásképzős, általános iskolás és katona fiatalok

társadalmi munkában dolgoztak, a tanárok felügyelete mellett. A Nagykanizsai Történelmi Emlékbizottság ebédet és autóbust nyújtott számukra.

Ekkor sikerült feltárni a vár területének több mint felét. Közben a Városi Tanács átadott a Bizottságnak egy bontásra ítélt öreg épületet, amelyből rengeteg kézi és gépi társadalmi munkával mintegy 50 000 téglát nyertünk a kiásott falak konzerválásához. (Csak a falak kibontása után derült ki, hogy ez kevés!). Ebben az esztendőben a falak konzerválásához nem adtak pénzt. A kihordott törmelékkel több mint 1 km-nyi földutat megszilárdítottunk a vár közelében.

A tél során kitisztítottuk az ugyancsak berobbantott 24 m mély várkutát, ahonnan az egyéb leleteken kívül két emberi csontvázat is kiemeltek a kutasók. Az alsó biztosan a robbantáskor került oda.

Az 1990-es év tavaszán kétnapos törmelékiszállítással kitakarítottuk a várudvart, majd júliusban újra megkezdődött a rendszeres ásás és újra megnyitottuk a régésztabort. A táborozók a munka mellett rendszeresen előadásokat is hallgattak Kanizsa török kori történetéről, az ásási munkákról, a helyi ferencrendiek tevékenységéről. A régésztaborosok ellátásához ebben az évben a megye is hozzájárult.

A hatnapi kedvezményes gépi munka és háromheti kézi munka lényegében feltárta a várat: a felrobbantott és a később megcsontított falakat, s nagyjából kibontakozott a helyiségek hajdani funkciója: a várudvar a kúttal, a kápolna, az ebédlő, a pince, a konyha, a bástyák, az öregtorony.

A föltárás még be sem fejeződött, már megkezdődött a falak konzerválása, azaz részleges visszaépítésük, hogy ellenálljanak az időjárás viszontagságainak. Ez a munka főleg a kőműves szakembereké, de a társadalmi munkások segítségére most is számíthatunk, hiszen a téglák tisztítása, hordása, a tereprendezés stb. szükséges és pénzmegtakarító munkák. Sajnos kevés a pénz ehhez a sürgős feladathoz, központi támogatást nem kaptunk, talán 3 év is eltelik mire elkészül a teljes konzerválás, amennyiben az eddigihez hasonló nagyságú pénzeszközök továbbra is rendelkezésre állnak. Addig fóliával kell takargatni a falakat.

Milyen tárgyi leletek kerültek felszínre az ásás során? A szemléltető talán szegényesnek tartja a leletanyagot, hiszen a rengeteg cserélp, csont, kovácsolt szög, nyílhegy, valamint ágyúgolyók, puskagolyók, kályhacsempék, sarlók, kések, harangdarabok, üvegtöredékek, pénz stb. mind megszokott anyagok, mellettük különlegességeket várnának. Talán egyetlen ilyen lelet a teljesen ép bronz boroshordó csap. A viszonylagos szegényesség összefügg a felrobbantás előtti kikapálással.

Az ásás még nem fejeződött be egészen, a feltárt leletek restaurálása folyamatban van, hasonlóképpen várat magára a vár történetének teljes feldolgozása. Valószínű, hogy a török portyázások miatt később megerősítették a várat, sőt az ostromok nyomaival is találkozunk. Amikor a török 1600-ban elfoglalja Kanizsa várát, ekkor már rom. Kilencven év múlva visszafoglalás után kicserélődött Kanizsa lakossága, ők már mint romot ismerhették meg (Romlottvár).

Mi lesz a sorsa a Romlottvárnak a falak konzerválása után, azt még nem tudjuk. Romkert? Szabadtéri színpad? Borozó? Fürdő? Szálloda? Elképzelések akadnak! Mindenesetre Nagykanizsa legrégebbi föltárt magyar történelmi emléke, s mint ilyen XV. századi késő gót földesúri vár, ritkaságszámba megy hazánkban. Abban is bízunk, hogy a várban és a várért dolgozó sok száz tanuló hazafisága, a város- és történelemszerete növekedett. Ezt látszik igazolni az a tény, hogy építés közben is sokan keresik föl a város lakói közül.

Dr. Cseke Ferenc

HÍREK

Néprajzi tábor Szobon. A Börzsöny s az Ipoly-mente falvainak életéről, hagyományairól, szokás-világáról az elmúlt másfél évtizedben számos fontos tanulmány jelent meg. Az Alsó-Ipoly menti, valamint az Ipoly és a Duna találkozásánál fekvő községek, a határszéli falvak vizsgálata azonban e kutatásokból általában kiszorult.

A felvidéki Érsekújvár járásban dolgozó néprajzi munkaközösség – lezárván a kurtaszoknyás falvak vizsgálatát – az Ipoly jobb partján kezdett gyűjteni. Ez adta az indítást Mándli Gyula, a szobi nagyközségi könyvtár igazgatója számára, hogy az ideáti

részen is megteremtse a kutatás feltételeit a szobi szabadidőközpont területén.

Egyeztetési gondok miatt a két part kutatói keveset találkoztak, de a későbbiekre nem adják fel a közös kutatás reményét. Az e nyári gyűjtés eredményeként viseleti darabok, teherhordó és kenderfeldolgozó eszközök kerültek a váci múzeum gyűjteményébe. Az egyhetes terepmunka főként tájékozódó jellegű volt, néhány résztvevőből anyag-közlések közzétételét is tervezik a kutatók.

Zomborka Márta